

Az árak nem igazán kompetitívek. Másfélszeres árkülönbözet mellett a drágább készülékek nem feltétlenül vannak látható előnyei az olcsóbbal szemben.

Ha sem az alkalmazás, sem a perifériakezelő szoftver, sem az ár, sem a beszerzési lehetőségek nem határozzák meg egyértelműen, hogy melyik készüléket válasszuk, akkor a következő szempont a szerviz színvonala, elérhetősége lehet. A legtöbb gyártmánynál, még a kisebb cégeknél is, ennek a színvonala is kitűnő. (Észak-Amerikában! – A ref.)

Aki első CD-ROM olvasóját készül megvenni, annak leginkább a Hitachi 1503S típust ajánlom. Ez sok helyen beszerezhető, és több kiadványhoz van megfelelő perifériakezelő szoftvere, mint bármely másik modellnek.

Külön téma lehetne, hogy melyik olvasó melyik számítógéppel és melyik operációs rendszerrel működik jól. Azt azonban mindenképpen tudni kell, hogy IBM-kompatibilis géppel nem feltétlenül működik minden olvasó úgy, mint a valódi IBM géppel. Példa erre a Leading Edge Model D, amelyben fizikailag ki kell iktatni a belső órát, ha Hitachi olvasót akarunk hozzá kapcsolni. Hasonló inkompatibilitások sok más géppel és olvasóval is adódhatnak. Ilyen természetű problémákkal érdemes az olvasókészülék előállítójához fordulni.

/GIELDA, S. A.: CD-ROM drives. What's available and what to look for when buying one. = Laserdisk Professional, 2. köt. 1. sz. 1989. p. 13–19./

(Válasz György)

Nyílt terjesztésű programok CD-ROM lemezen

A nyílt terjesztésű, tehát szabadon másolható programoknak két csoportját különbözteti meg a szakirodalom.

A *freeware* vagy más néven *public domain software* gyűjtőfogalom alá tartozó programok teljesen szabadon másolhatók, terjeszthetők, gyakorlatilag csak ilyen módon szerezhetők be. Gyakran szerzői joguk sincs nyilvántartva.

A *shareware* gyűjtőfogalom alá tartozó programok sem részesülnek szerzői jogi védelemben, de szerzői joguk nyilván van tartva. Ezek is szabadon másolhatók, de abban a reményben, hogy az elégedett felhasználó majd megfizeti a szerzői jog tulajdonosa által igényelt (és a kereskedelmi forgalomban kapható programok áránál lényegesen alacsonyabb) *regisztrációs díjat*.

Az Egyesült Államokban mind a *freeware*, mind a *shareware* másolása elsősorban olyan olcsó, nagy felhasználói körrel rendelkező *hálózatokon* történik, amelyek adatbázisaiban ezek szabadon elérhetők. – A ref.

Sok programot terjesztenek úgy, hogy éppen e regisztrációs díj révén jut be a felhasználó azok körébe, akik rendszeresen megkapják a program újabb és újabb továbbfejlesztett változatait. Ha a programnak van felhasználói dokumentációja, kézikönyve, azt is csak a regisztrációs díjat befizető felhasználók kapják meg. Az Egyesült Államokban a *shareware* típusú programok készítői 1987-ben szövetséget alapítottak Association of Shareware Professionals néven. Ez a szövetség a *shareware* terjesztését szolgáló eszközöket működtet, etikai kódexet készített, egységes követelményrendszert állít fel a programokra.

A könyvtárak közül elsőként az USA kereskedelmi minisztériumának egyik könyvtára (Department of Commerce's Mountain Administrative Support Center, Boulder, Colorado) döntött úgy, hogy gyűj-

teményei részeként *freeware* típusú, szabadon másolható programokat is kiad olvasóinak. E célból terminált létesítettek az ilyen típusú programokat terjesztő egyik hálózathoz (Remote Bulletin Board System). 1986-tól azután megkezdtek e programok beszerzését CD-ROM lemezen is.

1986 őszén indított hasonló szolgáltatást a Providence College's Phillips Memorial Library. Ők részben CD-ROM lemezen, részben mágneslemezen szereztek be szabadon másolható programokat. Programkönyvtári számítógépüket nem az olvasóknak nyitott területen helyezték el, így olvasóik a referenzpultnál adhatják le az üres mágneslemezeiket, ott is kapják vissza a kért programmal. Ez a szolgáltatás jócskán növelte a könyvtár reputációját.

A CD-ROM lemez természetes eszközként kínálkozik a szabadon másolható programok terjesztésére. Több száz hajlékony mágneslemez tartalma fér el egy kompaktlemezen, ami akár több ezer programot jelezhet.

További nem jelentéktelen előny, hogy a kiadó kellő gondossága esetén a CD-ROM, mint át nem írható terjesztési eszköz, garantálja a programok *vírusmentességét*. Ha ugyanis a kiadó kellően megvizsgálta felvitel előtt a programokat, azokba utólag vírus már nem kerülhet bele, ellentétben a mágneslemezzel, amelyen még az eredeti címke sem garantálja, hogy azon valóban az eredetileg felírt program található, nem pedig esetleg annak egy időközben elrontott, vírussal megfertőzött változata. – A ref.

Bár nem nagy számban, már készültek is ilyen CD-ROM kiadványok. Ezek mind az olcsó CD-ROM kiadványok közé tartoznak, áruk 99 és 300 dollár között van. A *CD-ROM Librarian* című folyóirat 1988. november–decemberi számában található lista hat kiadótól tíz ilyen kiadványt tartalmaz. Forgalomban van azonban még néhány olyan kiadvány is, amely erről a listáról hiányzik.

Amikor a Vanderbilte Egyetemen is felvetődött, hogy a könyvtár CD-ROM lemezről szolgáltatson szabadon másolható programokat, a szerző öt kiadóval vette fel a kapcsolatot. Közülük három küldött lemezt kipróbálásra, egy pedig ajándékba. További két terméket boltban sikerült beszerezni, egy kiadványnak pedig csak a leírásához sikerült hozzájutni. Az összegyűjtött hat lemezből végül is ötöt sikerült kipróbálni, a hatodikhoz nem sikerült megtalálni a megfelelő hardverkonfigurációt, így az alábbi áttekintésben erre vonatkozólag is csak a dokumentációban olvasható adatokra lehetett támaszkodni. Az áttekintett hét kiadvány közül három IBM környezetre, négy pedig Apple/Macintosh környezetre készült.

Shareware Grab Bag (Alde Publishing Company)

Mint a neve is mutatja, ez a kiadvány a legkülönbözőbb felhasználási területekről összehordott programokat tartalmaz.

A *grab bag* kifejezés szótári jelentése ugyanis kucséberzacskó. Olyan csomagot jelent tehát, amelybe a legkülönbözőbb, össze nem tartozó dolgok vannak összerámolva. – A ref.

A megvizsgált változat 33 alkönyvtárba csoportosítva több mint 6500 programot tartalmaz. Ára mindössze 99 dollár. Már hirdetik azonban az újabb kiadását, amelyet még további 500 programmal bővítettek.

A kiadvány rendszerkövetelményei: IBM PC, PC/XT, PC/AT, PS/2 vagy ezekkel kompatibilis számítógép, az MS-DOS operációs rendszer 2.10 vagy ennél magasabb verziója, MS-DOS CD-ROM Extension és ezzel együttműködni képes CD-ROM olvasó. Szükséges ezenkívül a PKXARC.COM szolgáltatóprogram. A lemezen ugyanis a programok többsége tömörített formában található, és ezeket a PKXARC.COM program képes az eredeti formára visszaalakítani.

Visszakereső szoftvert egyáltalán nem tartalmaz a kiadvány. Az MS-DOS CD-ROM Extension segítségével a lemez a mágneslemezekhez hasonlóan, DOS parancsok segítségével kezelhető, közönséges adatlemezként. Tartalma alkönyvtárakba rendezett közönséges (nagyobb részükben tömörített) adatállományokból áll, amelyek mágneslemezre átmásolhatók, azután úgy kezelhetők, mint bármely más program. Ez, valamint a lemezhez tartozó instrukció szegényessége és a dokumentáció szinte teljes hiánya a kezdő felhasználónak nehézségeket okozhat.

A lemezen README.1ST nevű állományban található az egyes alkönyvtárak témakörét, az alkönyvtárakban .LST kiterjesztésű állományban az egyes programok néhány szavas leírását. Ha egy program nevének kiterjesztése .ARC, akkor az tömörített állományban van. Ha egy programhoz némi dokumentáció is tartozik, az .DOC kiterjesztésű állományban található.

Néhány szeszélyesen kiválasztott példa a programok témakörére: zene, grafika, játékok, személyes pénzügyek, kamatszámítás, adók, telekkönyv, kalkulátorprogram, a morzeábécé tanulása, spanyol nyelv-tanulás.

PC-SIG – The Personal Software Library (Personal Computer Software Interest Group)

A Personal Computer Software Interest Group (PC-SIG) nevű társadalmi szervezet a nyílt terjesztésű programok legjelentősebb terjesztője. Terjesztési eszközei körébe 1986-ban vonta be a CD-ROM lemezt. Kiadványán több mint 1000 – jelentős részben professzionális célokra szánt – program található.

A kiadvány rendszerkövetelményei: IBM PC, PC/XT, PC/AT, PS/2 vagy ezekkel kompatibilis számítógép legalább 384 K belső tárral (ha a keresőrendszert nem használjuk, akkor legalább 256 K), az MS-DOS operációs rendszer 3.1-es vagy magasabb változata, MS-DOS CD-ROM Extension és ezzel együttműködni képes CD-ROM olvasó.

A kiadvány jelenlegi változatának az installálása egyszerű. A használat elkezdetét – a PC-SIG ajánlásainak megfelelően – GO.BAT nevű (tehát GO utasítással indítható) program segíti, amely induló menüt ad. A programok további kikeresése és kimácsolása két úton történhet: a WordCruncher nevű menürendszerű keresőprogrammal vagy DOS parancsokkal. A lemez tartalma alkönyvtárakra, azokon belül számozott "lemezekre" van osztva, a "lemezeken" belül állományokra. Egy ilyen "lemez" másolható ki egy hajlékony mágneslemezre.

A kiadványhoz jó kézikönyv tartozik, és külön megvásárolható hozzá egy olyan könyv is, amely minden programról rövid leírást ad.

Shareware Gold (Sherburne Knowledge Systems)

A két előzővel szemben ez a kiadvány mindössze 27 programot tartalmaz, de ezek válogatott programok, az elismerten legjobbak a shareware kategóriából, ezenkívül kipróbáltan hibamentesek. A kiadvány *arany* CD-ROM lemezen jelent meg.

Erről előállítói azt mondják, hogy várható élettartama egy nagyságrenddel jobb, mint a közönséges kompaktlemezé, vagyis legalább 100 év. Hogy mi értelme van ilyen hosszú élettartamú lemezre épp ilyen gyorsan avuló információt vinni, mint a szoftver, az rejtély. – A ref.

Így nyilván szűkebb felhasználói körnek szól. A programok kezelésére menürendszerű keresőrendszer szolgál.

A kiadvány rendszerkövetelményei: IBM PC, PC/XT, PC/AT, PS/2 vagy ezekkel kompatibilis számítógép, CD-ROM olvasó, az MS-DOS operációs rendszer 2.0-ás vagy magasabb változata, MS-DOS CD-ROM Extension.

A kiadványhoz mellékelt vékonyka nyomtatott füzet teljesen elegendő a lemez kezeléséhez, a letölthető programok részletes leírása a lemezen található.

MacGuide USA

(MacGuide Magazine)

Ez a kiadvány Macintosh számítógépre készült, de a pontos rendszerkövetelmények leírása hiányzik. Kipróbálása Macintosh II CX gépen és Apple CD-ROM olvasón történt, eközben a HyperCard programrendszer aktivizálódott.

A lemez összesen 450 Mb-ot terjedelmű, a legkülönbözőbb felhasználási területekre tartozó, nyílt terjesztésű programgyűjteményen kívül még számos, pénzért árusított program demonstrációs változatát is tartalmazza, valamint 4000 programtermék listáját és 1000 program értékelését is.

A lemezt az olvasóba helyezve azonnal megjelennek a képernyőn a kezeléshez szükséges jelek, így leírásra nincs is szükség. Hiba viszont, hogy az egyes letölthető programok leírásához csak akkor férhetünk hozzá, ha az adott programba belépünk, így a leírások előzetes áttekintése nehézkes.

A lemez ára mindössze száz dollár (pontosabban 99,98).

Educorp CD-ROM

(Educorp Computer Services)

A kiadvány több mint 5000 programot tartalmaz a legkülönbözőbb felhasználási területekről, több mint 310 Mb-ot összterjedelemben. Ebből több mint 100 Mb-ot tesznek ki a HyperCard rendszer kiegészítő elemei.

Rendszerkövetelmények: bármilyen Macintosh számítógép, bármilyen vele kompatibilis CD-ROM olvasó, a HyperCard rendszer 1.2.1-es vagy magasabb változata. A kipróbálás Macintosh SE/30 gépen történt.

A lemezt az olvasóba helyezve azonnal megjelennek a képernyőn a kezeléséhez szükséges jelek, így leírásra nincs is szükség.

Van egy könyv, amely a lemezen található programok többségének tartalmazza a leírását, de nem mindegyikét.

A kiadvány ára 199 dollár.

PD-ROM

(Berkeley Macintosh User's Group)

A kiadvány Macintosh gépre mintegy 200 szolgáltatóprogramot, 250 játékot, 50 oktatóprogramot, 30 távközlési programot, 100 funkcióbillentyű-programot, 450 egyéb programot, 500 karakterkészletet, 1000 képet, 100 hanganyagot, 100 grafikát stb., összesen több mint 3000 program- és adatállományt tartalmaz. Hozzájutni nem sikerült, így kipróbálására nem volt mód.

Public Domain Software on File CD-ROM

(Facts on File)

A kiadvány mintegy 200 kipróbáltan vírusmentes programot tartalmaz Macintosh gépre, a legkülönbözőbb felhasználási területekről.

Rendszerkövetelmények: Apple IIe, Apple II GS vagy nyelvi kártyával kiegészített Apple II gép legalább 64 K tárral, Apple II SCSI-kártya legalább C verziója, CD-ROM olvasó SCSI-interfészsel és hajlékonylemez-egység.

A kiadványhoz hajlékony mágneslemezen menürendszerű keresőprogramot adnak.

Kipróbálására megfelelő gépkonfiguráció híján nem volt mód.

/REESE, J.: Shareware and public domain software on CD-ROM. = Laserdisk Professional, 2. köt. 6. sz., 1989. p. 15–32./

(Válasz György)

Tervek a CD-ROM technika és a műholdas távközlés alkalmazására Új-Dél-Wales szakoktatási iskolai könyvtáraiban

Ausztrália Új-Dél-Wales államának szakoktatási hálózata 102 iskolából áll, közülük 82-ben van főhivatású személyzettel működő könyvtár. Ezt a könyvtárhálózatot központi módszertani, fejlesztési és tervezési részleg támogatja. Ugyancsak hálózati szintű az a Parramatta és Newcastle városokban működő kiszolgáló részleg, amely a megrendeléseket, szerzeményezést, katalogizálást, feldolgozást és elosztást végzi. A központi szervek a helyi könyvtárakkal a kapcsolatot a regionális központként működő, 6–8 további könyvtárat ellátó könyvtárakon keresztül tartják.

Online szolgáltatások

1988-ig a hálózat 22 könyvtára – köztük 7 regionális központ – kapcsolódott be a kiépülőfélben lévő online osztott katalógus és kölcsönzési igénybejelentő rendszerbe, amely a CLANN cég szoftverjével a szakoktatás TAFENET nevű számítógéphálózatán működik. A résztvevők száma 1988–89 folyamán további 25-tel bővült. Ezenkívül 12 könyvtár nyújt külső adatbázisokból online információkeresést, ez a létszám 12-vel bővült. Az osztott katalógus feltöltése 95%-os szintet ért el, a monográfiák bevitele befejeződött, az időszaki kiadványok